

Gagea lutea (L.) Ker-Gawl. en Gagea spathacea (Hayne) Salisb. in Drente

door

W. PH. TEN KLOOSTER en H. LANJOUW
(Staatsbosbeheer, Assen)

In recente publicaties (HILLEGERS, 1969, 1970) is veel aandacht besteed aan het onderzoek naar het voorkomen en de verspreiding van *Gagea lutea* en *G. spathacea*, vooral met betrekking tot Noordoost-Nederland. HILLEGERS (1970) voegt bij een van zijn publicaties tevens kaarten, waarop de huidige verspreiding van beide soorten in

Fig. 1. De verspreiding van *Gagea lutea* (L.) Ker-Gawl. en *Gagea spathacea* (Hayne) Salisb. in Drenthe; de cijfers duiden op meerdere groeiplaatsen op korte afstand van elkaar.

Nederland staat aangegeven en waaruit zou blijken, dat in Drenthe beide soorten slechts van een zeer gering aantal groeiplaatsen bekend zijn.

Uit de literatuur zijn inderdaad slechts weinig groeiplaatsen bekend. Dit zal er mede toe hebben geleid, dat de verspreidingskaarten van Hillegers, voor wat Drenthe betreft, voor beide soorten zeer onvolledig zijn. In de jaren 1969 tot en met 1971 zijn van beide namelijk een groot aantal nieuwe groeiplaatsen ontdekt. De bedoeling van dit artikel is dan ook het weergeven van de huidige verspreiding in de provincie Drenthe van beide soorten (fig. 1). Tevens is een zevental vegetatiekundige opnamen toegevoegd, waarin *Gagea spathacea* voorkomt (in één geval zelfs samen met *G. lutea*). De opnamen in tabel 1 geven naast elkaar (uitgezonderd de moslaag, die slechts één keer werd onderzocht) het voorjaars- en zomeraspect weer.

***Gagea lutea* (L.) Ker-Gawl.**

Van deze soort strekt zich een lange keten van groeiplaatsen uit over de in de Riss-ijstijd gevormde Hondsrug, waartoe zij zich, dit in tegenstelling tot vroeger, momenteel geheel schijnt te beperken.

HILLEGERS (1970) noemt met name de volgende groeiplaatsen:

Gemeente Zuidlaren.

a. Laarwoud; b. Bos van Midlaren; c. „De Bloemert” te Midlaren.

OPNAME NR. DATUM OPPERVLAKTE BOOMLAAG	14 22 28/4-71 29/6-71 10x10 M. kroonsluiting hemelafdekking	15 23 28/4-71 29/6-71 5x10 M. 80%	16 24 28/4-71 30/6-71 5x5 M. 90%	17 25 28/4-71 30/6-71 5x10 M. 60%	18 27 29/4-71 5/7-71 10x10 M. 90%	19 26 29/4-71 1/7-71 5x5 M. 80%	20 28 29/4-71 5/7-71 5x5 M. 90%
	75%	80%	80%	60%	80%	75%	75%
	Fraxinus exc. Quercus robur	Corylus avel. Quercus robur. Crataegus ox.	Quercus robur. Betula pubesc. Sorbus auc.	Quercus robur. Betula pubesc. Sopulus trem.	Quercus robur. Populus trem. Corylus avel. Prunus avium. Crataegus mon.	Alnus glut. Quercus robur. Corylus avel.	Alnus glut. Prunus avium Corylus avel. Sorbus auc.
hoogte.	4-8 m.	5 m.	6-7 m.	6-7 m.	4-5 m.	5-8 m.	5-8 m.
STRIJKLAAG	Corylus avel. Crataegus ox. Euonymus eur. Prunus spin. Rosa canina	Prunus spinosa Rosa canina Viburnum op.	Corylus avel. Crataegus ox.	Corylus avel. Crataegus mon. Frangula aln. Crataegus mon.	Sambucus nig. Viburnum op. Prunus avium Euonymus eur.	Corylus avel. Viburnum op. Prunus spin.	Corylus avel. Crataegus mon. Prunus padus Euonymus eur. Sambucus nig.
hoogte.	0,50-3 m.	0,50-3 m.	3-4 m.	0,50-3 m.	1-3 m.	1,50-3 m.	1-3 m.
KRUIDLAAG	hoog laag	80% 25% 65%	80% 60%	80% 20%	80% 80%	90% 60%	90% 80%
Anemone nemorosa	5,5 fl 1,1 t	4,4 fl +1 t	4,4 fl +1 t	3,4 fl +1 t	4,4 fl +1 t	3,4 fl +2 t	3,3 fl +1 t
Ranunculus ficaria	3,4 fl	2b,3 fl	2a,3 fl	2a,3 fl	4,4 fl	3,4 fl	4,4 fl
Stellaria holostea	3,4 kn 3,4 fr	2b,3 kn 2b,3 fr	2a,3 v 2a,2 fr	2b,3 kn 2b,3 fr	+2 v +2 v	2a,3 kn 2b,3 v	+2 fr +2 fr
Hedera helix	2a,2 v	2a,2 v	+2 v	2a,2 v	2b,3 v	2a,3 v	2b,3 v
Gagea spathacea	2a,3 flv	2b,3 flv	2a,3 flv	2b,3 flv	2b,3 v	2a,3 v	2b,4 flv
Milium effusum	1,2 v	2b,3 fr	2a,2 v	2a,2 fr	1,2 v	2a,2 fr	2a,2 v
Geum urbanum	2a,2 v	2a,2 fr	2a,2 fr	2a,2 v	2b,3 fr	2a,2 v	2b,3 fr
Stachys sylvatica	2b,3 v	2b,3 fl	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 fr	2a,2 v	2a,2 v
Adoxa moschatellina	2a,2 fl +2 t	+2 t	2a,2 v	2a,2 v	2b,2 fl +1 t	2b,3 fl	+2 v
Deschampsia cespitosa	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	+2 v	+2 v	+2 v	+2 v
Polygonatum multiflorum	+2 v	+2 fr	+2 v	+2 v	+2 v	+2 v	+2 fr
Loniceria periclymenum	+2 v	+2 v	+2 v	+2 v	+2 v	+2 v	+2 v
Poa trivialis	+3 v	+2 fl	2a,2 v	+2 fr	2a,2 fl	+2 v	+2 v
Scrophularia nodosa	2a,2 v	2b,3 fl	+2 v	+2 fl	2b,2 fl +1 t	2b,3 fl	2a,3 fr
Carex sylvatica	+2 v	2a,2 fl	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 fr	2a,2 v	2a,2 v
Anthriscus sylvestris	+2 v	+2 v	2a,3 fr	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v
Taraxacum spec.	+2 v	+2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v
Festuca gigantea	+2 v	+2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v
Rubus spec.	+2 v	+2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v
Veronica spec.	+2 v	+2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v
Luzula pilosa	2,2 fl	2,2 fr	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v
Melandrium rubrum		2a,2 v	2a,3 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v
Oxalis acetosella		+2 fl	+2 fr	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v
Maianthemum bifolium		+2 v	+2 fr	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v
Urtica dioica		+2 v	r,1 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v
Heracleum sphondylium		+2 v	r,1 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v
Fagus sylvatica		+2 v	+2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v
Polygonum bistorta		+2 v	+2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v	2a,2 v
Holcus lanatus				3,4 v	4,4 flv	2a,2 v	2a,2 v
Carex remota				+2 v	+2 fr	2a,2 v	2a,2 v
Dryopteris carthusiana				+2	+2	2a,2 v	2a,2 v
Galeopsis tetrahit						2a,2 v	2a,2 v
Calamagrostis epigejos			+2 v			2a,2 v	2a,2 v
Corydalis claviculata						2a,2 v	2a,2 v
Sanicula europaea						2a,2 v	2a,2 v
Aegopodium podagraria						2a,2 v	2a,2 v
Gagea lutea						2a,2 v	2a,2 v
Veronica hederifolia						2a,2 v	2a,2 v
Moehringia trinervia						2a,2 v	2a,2 v
Ranunculus repens						2a,2 v	2a,2 v
Cardamine pratensis						2a,2 v	2a,2 v
MOSLAAG	35%	< 5%	—	15%	—	—	15%
Eurhynchium striatum	3,3			2a,2			1,2
" stokesii	2a,3	+2					
Atrichum undulatum	+2	+2					+2
Mnium undulatum	+2	+2					+2
" affine							+2
" hornum							1,2
Brachythecium rutabulum							
Dicranella heteromalla				1,1			
Fissidens taxifolius	+2						
Thuidium lamariscinum	+2						
Lophocolea heterophylla	+2			1,1			

Tabel 1.

Gemeente Emmen.

Zonder nadere aanduiding. Bedoeld is hier waarschijnlijk de groeiplaats te Westensch, waar de soort in de wegberm onder hoge eiken groeit (VAN OOSTSTROOM & REICHGELT, 1965, p. 117).

Bovengenoemde groeiplaatsen zijn ook nu nog aanwezig, doch daarnaast is een groot aantal nieuwe groeiplaatsen ontdekt. Het betreft hier de volgende:

Gemeente Zuidlaren.

„Meerwijk” te Midlaren, aan weerszijden van de oprijlaan.

Gemeente Anloo.

a. Op een drietal plaatsen in het dorp Anloo (twee op erven en één in tuin); b. op een tweetal plaatsen buiten het dorp Anloo (onder heg langs de weg naar Gasteren, ter hoogte van het beekdal van het Anloërdiepje en in weiland langs dezelfde beek); c. op een vijftal plaatsen in het dorp Annen (tuinen, erven).

Gemeente Gieten.

a. Op tenminste twaalf plaatsen (fig. 2, a) in het dorp Gieten (graslanden, onder heggen, tuinen, om boomvoeten, enz.); b. op tenminste twaalf plaatsen (fig. 2, b) in het dorp Eext (brinken, weilanden, wegbermen, tuinen, enz.); c. „Zwaansmeerbosch”, ten noorden van Gieten (in noordwestelijke bosrand); d. in een tweetal bosjes op de „Groote Kamp” ten zuidoosten van Gieten.

Gemeente Gasselte.

Op „De Weem” in het dorp Gasselte.

Gemeente Borger.

Op een tweetal plaatsen in het dorp Borger.

Opmerkelijk is, dat *Gagea lutea* bijna uitsluitend in de dorpen wordt gevonden en slechts zelden daarbuiten (Anloo, Gieten). Het valt tevens op, dat het dan vaak de oudste gedeelten zijn, waar de soort voorkomt, temeer daar ook de twee buiten het dorp Anloo liggende groeiplaatsen vroeger binnen de bebouwing vielen. Misschien is het wel zo, dat de Drentse dorpen, die meestal op de rijkste gronden ontstonden en meestal op overgangssituaties (tussen de hoger gelegen es en het beekdal), juist die plaatsen waren, waar *Gagea lutea* van nature voorkwam, of omgekeerd, dat met het ontstaan van de dorpen het milieu ter plaatse voor de soort geschikt werd.

Het mag worden betwijfeld of *Gagea lutea* vroeger vanuit de omgeving bewust in de dorpen is gebracht (zie tevens LONDO, 1969). Daarvoor komt de soort ons inziens te weinig in echte tuinen voor en wordt de plant, vanwege de weinig spectaculaire of zelfs vaak geheel achterwege blijvende bloei, te weinig als tuinplant gewaardeerd (in tegen-

Tabel 1.

Opn. 14/22: Elzenbroek (gem. Roden), Z.W.-deel van het bos, sterk lemig zandige bodem.

Opn. 15/23: Weehorstbos (gem. Peize), Z.W.-deel van het bos, iets lemig zandige, humeuze bodem, hellend in westelijke richting.

Opn. 16/24: Klein-Noordhout (gem. Roden), Z.O.-rand van het bos, lemig zandige bodem met humeuze bovenlaag.

Opn. 17/25: Lieverder Noordbos (gem. Roden), W.-rand van het bos, zwak lemig zandige bodem.

Opn. 18/27: Groote Kamp (gem. Gieten), Z.-rand van het bos, lemig zandige bodem met humeuze bovenlaag, rijk aan stenen.

Opn. 19/26: Kleine Houten (gem. Gieten), Z.O.-rand van het bos, iets lemig zandige bodem met humeuze bovenlaag, hellend in noordoostelijke richting.

Opn. 20/28: Amerbosch (gem. Rolde), Z.-rand van het bos, lemig zandige bodem.

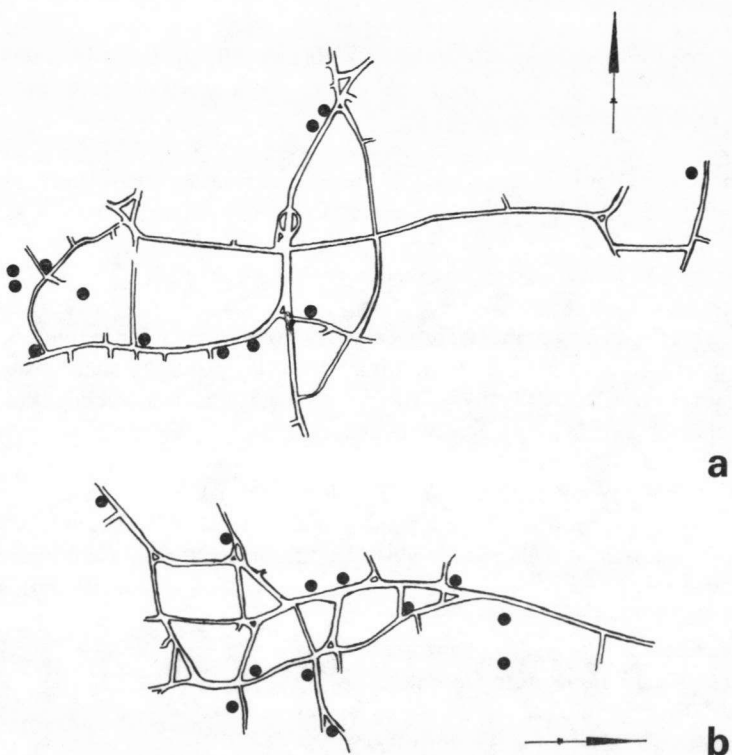

Fig. 2. De verspreiding van *Gagea lutea* (L.) Ker-Gawl.; a: in het dorp Gieten; b: in het dorp Eext.

stelling tot *Narcissus* en *Primula*). De indruk bestaat, dat men haar in tuinen soms zelfs wel kwijt wil (o.a. te Gieten) en dit door herhaaldelijk spitten tracht te bewerkstelligen, hetgeen juist een uitbreiding tot gevolg heeft. Op een tijdelijk als sportveld gediend hebbend weiland te Eext zagen we een zelfde sterke vermeerdering op plaatsen, waar mollen grote activiteit ontplooiden.

Daar, waar *Gagea lutea* op min of meer natuurlijke groeiplaatsen buiten de dorpen voorkomt, groeit zij duidelijk in de zomen (Gieten, „Zwaansmeerbosch”, bosjes op de „Groote Kamp”) of onder heggen (Anloo, langs de weg naar Gasteren). In al deze gevallen is een duidelijke invloed van het *Aegopodium podagrariae* waarneembaar.

***Gagea spathacea* (Hayne) Salisb.**

HILLEGERS (1970) noemt van deze soort de volgende groeiplaatsen:
Gemeente Roden.

a. Mensinghestate (rondom boomvoeten bij de borg); b. loofbos aan Lieverse Diepje.

Welke groeiplaats met deze laatste bedoeld wordt, is ons niet bekend. De groeiplaats in het „Weehorstbos” ligt in de gemeente Peize en hier komt bovendien *Allium ursinum*, die Hillegers in zijn opname van deze groeiplaats noemt, niet voor. De groeiplaats in de gemeente Peize, genoemd door VAN OOSTSTROOM & REICHGELT (1964), zou wel betrekking kunnen hebben op het „Weehorstbos”. Daarnaast worden

door deze auteurs tevens groeiplaatsen genoemd bij Lieveren en Amen. Welke groeiplaats bij Lieveren wordt bedoeld, is niet bekend. De groeiplaats bij Amen heeft vermoedelijk betrekking op het „Amerbosch”.

Naast de groeiplaats op Mensinghestate, waarvan in ieder geval bekend is, welke hiermee bedoeld wordt, kunnen momenteel nog de volgende worden genoemd, hoofdzakelijk in Noord-Drente:

Gemeente Roden.

a. In het Staatsnatuurreservaat „Elzenbroek” ten noordwesten van Roden; b. langs de toegangsweg naar het Staatsnatuurreservaat „Maatlanden”; c. op een drietal plaatsen in bosjes in het gebied „Klein-Noordhout” ten noorden van Roden (gedeeltelijk Staatsnatuurreservaat); d. op een tweetal plaatsen in het „Lieverder Noordbosch” (gedeeltelijk Staatsnatuurreservaat) en op een plaats net buiten het bos in een weiland; met de groeiplaats bij Lieveren, genoemd door VAN OOSTSTROOM & REICHGELT (1964), wordt waarschijnlijk een van de twee uit het „Lieverder Noordbosch” bedoeld; e. bij een boerderij ten zuidoosten van Foxwolde (samen met *Allium ursinum*).

Gemeente Peize.

Staatsnatuurreservaat „Weehorstbos” ten zuidoosten van Roden (zie eerder gemaakte opmerking bij de door Hillegers genoemde groeiplaatsen).

Gemeente Rolde.

a. Een groeiplaats in het Staatsnatuurreservaat „Amerbosch” en een tweetal daarbuiten (zie VAN OOSTSTROOM & REICHGELT, 1964); b. een groeiplaats langs het Amerdiepje ten noordoosten van Amen (samen met o.a. *Adoxa moschatellina* en *Chrysosplenium alternifolium*).

Ook tussen a en b in komt de soort nog op enkele plaatsen voor.

Gemeente Gieten.

a. „Zwaansmeerbosch”, ten noorden van Gieten (in de zuidwestrand); b. „Kleine Houten”, ten zuidoosten van Gieten (op een tweetal plaatsen); c. bosje op de „Groote Kamp” ten zuidoosten van Gieten. Vermoedelijk is dit dezelfde groeiplaats als bedoeld door VAN OOSTSTROOM & REICHGELT (1966, p. 41). Zie tevens Bos (1967).

Gemeente Anloo.

In weiland onder enkele oude eiken (beekdal ten noorden van Anderen).

Gemeente Assen.

Op met bos begroeide oeverwal langs het oude Deurzerdiep ten zuidoosten van Amelte bij Assen, met o.a. *Ranunculus ficaria*, *Adoxa moschatellina*, *Urtica dioica* en *Melandrium rubrum*.

De groeiplaats tussen Assen en Anreep (VAN OOSTSTROOM & REICHGELT, 1966, p. 41) is mogelijk ten gevolge van vrij recent uitgevoerde cultuurtechnische werkzaamheden verdwenen.

Gemeente Havelte.

In het Staatsnatuurreservaat „Kamperzand” (in bosrand langs de Schieres onder *Pteridium aquilinum*!).

De bosfragmenten, waarin *Gagea spathacea* in Drente voorkomt, kunnen tot het Carpinion worden gerekend, met een grotere of kleinere Alno-Padion-invloed. Sommige bossen moeten misschien tot het Quercion robori-petraeae (Fago-Quercetum) worden gerekend. Langs de randen van deze bossen zijn min of meer duidelijke

„zomen” (*Prunetalia spinosae*) te onderscheiden. Daar *Gagea spathacea* hoofdzakelijk in de bosranden voorkomt, is een invloed van laatstgenoemd syntaxon in de vegetatiekundige opnamen bijna onvermijdelijk gebleken.

Dank zijn we verschuldigd aan Dr. J. J. Barkman, die zo vriendelijk was een aantal in de tabel opgenomen mossorten te verifiëren.

Literatuur

- BOS, F., 1967. Het bosje op de Steenakkers. *Kruipnieuws* 29(1), p. 1-6.
- HEUKELS, H. - S. J. VAN OOSTSTROOM, 1968. *Beknopte school- en excursieflora*, ed. 12. Groningen.
- HILLEGERS, H. P. M., 1969. Zijn *Gagea lutea* (L.) Ker-Gawl. en *Gagea spathacea* (Hayne) Salisb. in Noordoost-Nederland als stinseplanten te beschouwen? *Gorteria* 4, p. 161-165.
- , 1969. De stinseflora van Nederland. Het noordoosten in het bijzonder (gestencild rapport).
- , 1970. De oecologie van *Gagea lutea* (L.) Ker-Gawl. en *Gagea spathacea* (Hayne) Salisb., speciaal met betrekking tot hun voorkomen in stinse milieus van N.O. Nederland (gestencild rapport Laboratorium voor Plantenoecologie te Haren en Rijksinstituut voor Natuurbeheer te Zeist).
- LONDO, G., 1969. Enige opmerkingen betreffende *Gagea lutea* en het begrip stinseplant. *Gorteria* 4, p. 191-193.
- OOSTSTROOM, S. J. VAN & TH. J. REICHGELT, 1964. *Liliaceae*, in *Flora Neerlandica* I(6). Amsterdam.
- & ———, 1965. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland, hoofdzakelijk in 1964. *Gorteria* 2, p. 109-119.
- & ———, 1966. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland, hoofdzakelijk in 1965. *Gorteria* 3, p. 33-43.
- WESTHOFF, V. & J. J. BARKMAN, 1968. De botanische betekenis van het Drentse district. Bijdragen over veldbiologie, natuurbeheer en landschap in het Drentse district. Mededeling van de botanische tuinen en het Belmonte arboretum der Landbouwhogeschool te Wageningen (Wijsternummer, p. 121-139).
- WESTHOFF, V. & A. J. DEN HELD, 1969. *Plantengemeenschappen in Nederland*. Zutphen.

Summary

Until recently *Gagea lutea* and *Gagea spathacea* were known from only a small number of localities in the province of Drente. In the years 1969 to 1971 a large number of new localities of both species was discovered. *Gagea lutea* is only recorded in or close to villages on the “Hondsrug”, a ridge formed during the Riss glacial period. In the villages of Eext and Gieten this species is found in at least 12 localities, under hedges, in gardens, along roadsides, etc.

In the northern part of the province of Drente *Gagea spathacea* was found in several places, nearly all of them in small relicts of woodland (Alno-Padion and Carpinion).